

# Slovenský národopis

2

32/1984



*Na obálke:* Alžbeta Korkošová, Predjarie v horách. Maľba na skle, 54 × 58 cm,  
1975. Slovenská národná galéria, NL 239. Foto Š. Bačiaková

HLAVNÁ REDAKTORKA  
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA  
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašpariková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krišteck, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosálová, Adam Pranda, Antonín Robek, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

[www.ebsco.com](http://www.ebsco.com)

[www.cejsh.icm.edu.pl](http://www.cejsh.icm.edu.pl)

[www.cceol.de](http://www.cceol.de)

[www.mla.org](http://www.mla.org)

[www.ulrichsweb.com](http://www.ulrichsweb.com)

[www.willingspress.com](http://www.willingspress.com)

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)  
European Reference Index for the Humanities (ERIH): [www.esf.org](http://www.esf.org)

## OBSAH

## K 40. VÝROČIU SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA

Úvod (Milan Leščák) . . . . .	197
Gusev, Viktor Je.: Slovanské partizánske piesne. Piesňové žánre . . . . .	199
Michálek, Ján: Slovenské povstanie v spomienkach ľudu . . . . .	218
Čierna, Katarína: Téma Slovenského národného povstania vo výtvarnom prejave ľudových vrstiev . . . . .	226
<b>Burlasová Soňa — Krekovičová, Eva: Tvorba spomienkových piesní z obdobia druhej svetovej vojny . . . . .</b>	<b>235</b>
<b>Gašparíková, Viera: Z okruhu rozprávání o Slovenskom národnom povstaní . . . . .</b>	<b>246</b>

## SÚČASNÍ TVORCOVIA A NOSITELIA HODNOT LUDOVÝCH UMELECKÝCH TRADÍCIÍ

Úvod (Soňa Burlasová) . . . . .	258
Kováčová, Juliana: Ľudová speváčka Mária Zajacová zo Záblatia . . . . .	260
<b>Krekovičová, Eva: Tvorivá speváčka osobnosť a problematika novej tvorby. Mária Mezovská z Lipovskej Teplice . . . . .</b>	<b>284</b>

## SLAVISTIKA V ETNOGRAFII A FOLKLORISTIKE

Urbancová, Viera: Slovensko-slovanské interakcie v etnografii 18. a 19. storočia . . . . .	307
Burlasová, Soňa: Slavistické porovnávacie štúdium v slovenskej etnomuzikológii . . . . .	315
Gašparíková, Viera: Katalógizácia ľudovej prózy a jej folklórny kontext u Slovanov . . . . .	325

## ROZHLADY

Jubileum doc. dr. Štefana Mruškoviča, CSc. (Božena Filová) . . . . .	333
K životnému jubileu profesora Karla Dvořáka (Milan Leščák) . . . . .	336
Činnosť Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v roku 1983 (Peter Salner) . . . . .	337
IX. medzinárodný zjazd slavistov v Kyjeve (Soňa Burlasová) . . . . .	339
Medzinárodné sympóziu pri Bienále ilustrácií detskej knihy Bratislava 1983 (Zuzana Štefániková) . . . . .	343
Ľudová kultúra v socialistické súčasnosti IV. (Václav Hrníčko) . . . . .	344
Piata medzinárodná konferencia o výskume ľudovej stravy (Rasfa Stoličnák) . . . . .	347
Seminár Prezentácia interetnických vzťahov v ľudovom staviteľstve severovýchodných Karpát (Juraj Podoba) . . . . .	347
Aktivizačno-prezentačný experiment v Múzeu kysuckej dediny (Peter Marák) . . . . .	348
Cinéma du Réel — Medzinárodný festival etnografických a sociologických filmov 1983 v parížskom Centre George Pompidou (Martin Slivka) . . . . .	350

## RECENZIE A REFERÁTY

Národopisné aktuality (Eva Krekovičová) . . . . .	354
Výroční obyčeje (Emília Horváthová) . . . . .	355
S. Klaučo, Architektúra a súčasnosť (Juraj Podoba) . . . . .	357
E. Prandová, Dokumentačné fondy NÚ SAV 1946—1977 (Ingrid Kostovská) . . . . .	359

## СОДЕРЖАНИЕ

### СОРОКАЛЕТНЯЯ ГОДОВЩИНА СЛОВАЦКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ВОССТАНИЯ

Введение (Милан Лешчак) . . . . .	197
Гусев, Виктор Е.: Словацкие партизанские песни. Песенные жанры . . . . .	199
Михалек, Ян: Словацкое национальное восстание в воспоминаниях народа . . . . .	218
Черна, Катарина: Тема Словацкого национального восстания в изобразительном выражении народных слоев . . . . .	226
Бурласова, Со́ня — Крековичова, Эва: Творчество песен, посвященных периоду второй мировой войны . . . . .	235
Гашпарикова, Вера: Из устных преданий о Словацком национальном восстании . . . . .	246

### СОВРЕМЕННЫЕ СОЗДАТЕЛИ И НОСИТЕЛИ ЦЕННОСТЕЙ НАРОДНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТРАДИЦИЙ

Введение (Со́ня Бурласова) . . . . .	258
Ковачова, Юлиана: Народная певица Мария Заяцова из Заблатия . . . . .	260
Крековичова, Эва: Творческая певческая личность и проблематика нового творчества. Мария Мезовска из Липтовской Теплички . . . . .	284

### СЛАВИСТИКА В ЭТНОГРАФИИ И ФОЛЬКЛОРИСТИКЕ

Урбанцова, Вера: Словацко-славянские взаимодействия в этнографии 18 и 19 веков . . . . .	307
Бурласова, Со́ня: Славистические сравнительные исследования в словацком этномузыковедении . . . . .	315
Гашпарикова, Вера: Каталогизация народной прозы и ее фольклорный контекст у славян . . . . .	325

### ОБЗОРЫ

К юбилею доц. Штефана Мрушковича (Божена Филова) . . . . .	333
К жизненному юбилею профессора Карла Дворжака (Милан Лешчак) . . . . .	336
Деятельность Словацкого этнографического общества при САН в 1983 году (Петер Салнер) . . . . .	337
IX международный съезд славистов в Киеве (Со́ня Бурласова) . . . . .	339
Международный симпозиум при Бьеннале иллюстраций детской книги Бра-	

тислава 1983 (Зузана Штефаникова) . . . . .	343
Народная культура в социалистической современности IV (Вацлав Грничко)	
Пятая международная конференция по исследованию народной пищи (Растя Столична) . . . . .	344
Семинар Предъявление интерэтнических взаимоотношений в народной архитектуре северо-восточных Карпат (Юрай Подоба) . . . . .	347
Эксперимент активизации и предъявления в Музее кисуцкой деревни (Петер Мараки) . . . . .	348
Cinéma du Réel — Международный фестиваль этнографических и социологических фильмов 1983 г. в парижском Центре Жоржа Помпиду (Мартин Сливка) . . . . .	350

### РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

### INHALT

#### DAS 40. JUBILÄUM DES SLOWAKISCHEN NATIONALAUFGSTANDES

Einleitung (Milan Leščák) . . . . .	197
Gusev, Viktor Je.: Die slowakischen Partisanenlieder. Liedergenres . . . . .	199
Michálek, Ján: Der Slowakische Nationalaufstand in den Erinnerungen des Volkes . . . . .	218
Čierna, Katarína: Das Thema des Slowakischen Nationalaufstands in der bildenden Äusserung der Volksschichten . . . . .	226
Burlasová, Soňa — Krekovičová, Eva: Die Schaffung der Erinnerungslieder aus der Zeit des zweiten Weltkrieges . . . . .	235
Gašpariková, Viera: Aus dem Erzählungskreis über den Slowakischen nationalen Aufstand . . . . .	246

#### DIE GEGENWÄRTIGEN SCHÖPFER UND TRÄGER DER WERTE DER KUNSTTRADITIONEN DES VOLKES

Einleitung (Soňa Burlasová) . . . . .	258
Kováčová, Juliana: Die Volkssängerin Mária Zajacová aus Záblatie . . . . .	260
Krekovičová, Eva: Die schöpferische Sängerpersönlichkeit und die Problematik der neuen Schaffung. Mária Mešovská aus Liptovská Teplička . . . . .	284

Urbanová, Viera: Slowakisch-slawistische Interaktionen in der Ethnographie des 18. und 19. Jahrhunderts. 307  
 Burlasová, Soňa: Slawistische vergleichende Forschung in der slowakischen Ethnomusikologie 315  
 Gašparíková, Viera: Die Katalogisierung der Volksprosa und ihr Folklorekontext bei den Slawen 325

RUNDSCHAU

Jubiläum von Doz. Štefan Mruškovič (Božena Filová) 333  
 Zum Lebensjubiläum von Professor Karel Dvořák (Milan Leščák) 336  
 Die Tätigkeit der Slowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Slowakischen Akademie der Wissenschaften im Jahr 1983 (Peter Salner) 337  
 Das IX. internationale Slawistentreffen in Kyjev (Soňa Burlasová) 339  
 Internationales Symposium beim Biennale der Illustrationen des Kinderbuchs Bratislava 1983 (Zuzana Štefániková) 343  
 Die Volkskultur in der sozialistischen Gegenwart IV. (Václav Hrníčko) 344  
 Fünfte internationale Konferenz über die Forschung der Volksnahrung (Rasta Stoličná) 347  
 Seminar Präsentation der interethnischen Beziehungen im Volksbauwesen der nordöstlichen Karpaten (Juraj Poda) 347  
 Aktivisierungs- und Präsentationsexperiment im Museum des Dorfes von Kysuce (Peter Marák) 348  
 Cinéma du Réel – Internationales Festival der ethnographischen und soziologischen Filme 1983 im Centre George Pompidou in Paris (Martin Slivka) 350

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

40th ANNIVERSARY OF THE SLOVAK NATIONAL UPRISING  
 Introduction (Milan Leščák) 197  
 Gusev, Viktor Je.: The Slovak partisan songs. Song genres 199

Michálek, Ján: The Slovak National Uprising in the people's recollections. 218  
 Čierna, Katarína: The theme of the Slovak National Uprising in the creative expression of the folk 226  
 Burlasová, Soňa – Krekovičová, Eva: Creation of commemorative songs from the period of World War II 235  
 Gašparíková, Viera: From oral Interpretations of the Slovak National Uprising 246

RECENT CREATORS AND REPRESENTATIVES OF THE VALUES OF FOLK ART TRADITIONS

Introduction (Soňa Burlasová) 258  
 Kováčová, Juliana: A folk singer Mária Zajacová from Záblatie 260  
 Krekovičová, Eva: A creative singing personality and the problems related to the new creation. Mária Mezovská from Liptovská Teplička 284

SLAVISTICS IN ETHNOGRAPHY AND FOLKLORISTICS

Urbanová, Viera: The Slovak-Slavonic interactions in the ethnography of the 18th and 19th century 307  
 Burlasová, Soňa: Slavistic comparative study in the Slovak ethnomusicology 315  
 Gašparíková, Viera: Catalogization of the folk prose and its folkloric context in Slavs 325

COMMENTARY

To the jubilee of doc. Štefan Mruškovič (Božena Filová) 333  
 To the life jubilee of professor Karel Dvořák (Milan Leščák) 336  
 The activity of the Slovak ethnographic society at the Slovak Academy of Sciences in 1983 (Peter Salner) 337  
 IX International congress of slavists in Kiev (Soňa Burlasová) 339  
 The International Symposium at the Biennial of illustrations of children's book in Bratislava 1983 (Zuzana Štefániková) 343  
 Folk culture in the socialist present time IV. (Václav Hrníčko) 344  
 The Vth international conference on the investigation of folk food (Rasta Stoličná) 347

A Seminar of the Presentation of interethnic relations in folk architecture of north-east Carpathians (Juraj Podoba) . . . . .	347
An activation and presentation experiment in the Museum of Kysuce village (Peter Maráky) . . . . .	348

Cinéma du Réel — The International festival of ethnographic and sociological films of 1983 in the George Pompidou Centre in Paris (Martin Slivka) . . . . .	350
---	-----

BOOKREVIEWS AND REPORTS

## TVORBA SPOMIENKOVÝCH PIESNÍ Z OBDOBIA DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

Pri sledovaní celkového piesňového folklórneho repertoáru v súčasnosti sa ukázalo, že tvorba piesní z obdobia druhej svetovej vojny a Slovenského národného povstania už bola svojím spôsobom uzavretá. Ide v nej najmä o skladby, ktoré nesú myšlienky odboja proti fašizmu určitým spôsobom prispievali k príprave tohoto hnutia, ako aj o skladby, ktoré sú odrazom niektorých konkrétnych udalostí alebo akcií, a ktoré toto hnutie sprevádzali. Charakter piesní sa mení podľa ich ideového zámeru, ako aj podľa funkcie, ktorú mali plniť v reálnom živote. V partizánskom hnutí sa uplatnili napr. patetické piesne bojové, pochodové, slávnostné, ale aj lyrické piesne, ktoré boli spoločníkmi oddychových chvíľ. Všetky tieto piesne boli podmienené dobovou funkciou a s jej pominutím stratili svoju aktuálnosť. Žijú len pasívne v pamäti jednotlivých nositeľov, alebo v dokumentárnej forme v archívoch a publikáciách.

Druhá svetová vojna však ostane nadhlo veľkým zážitkom nielen vzhľadom na tragické osobné skúsenosti jednotlivcov, ale aj vzhľadom na jej spoločenský dosah pre súčasnosť. Inšpiratívna sila takéhoto poslania vojnových udalostí prejavuje sa ako v rozličných žánroch profesionálneho umenia, tak aj v drobnej piesňovej tvorbe jednoduchých ľudí, predovšetkým z radov dedinského obyvateľstva. V posledných rokoch sme pri terénnych výskumoch znovu zachytili viacero piesní, ktoré majú výrazný spo-

mienkový charakter. Väčšinou ide o tvorbu v prostredí, v ktorom sú živé aj tradičné vrstvy ľudovej piesne; zapísané piesne sú teda dokumentom pokračovania tvorivej aktivity v jednom, v súčasnosti aktuálnom smere. V takýchto lokalitách možno obyčajne nájsť aj tvorbu iných piesňových žánrov.

V spomienkových piesňach možno pozorovať dva základné typy. Prvý z nich je vyprovokovaný vlastnými zážitkami, ktoré nachádzajú spontánnu formu vyjadrenia, kým druhý typ predstavuje amatérsku tvorbu vyvolanú zväčša aktuálnymi miestnymi potrebami, ako je napr. vystúpenie folklórnej skupiny pri konkrétnych príležitostiach, účasť na súťaži a pod. Prvý typ má bližšie k tradičnej tvorbe, kým druhý typ je eminentným príkladom tvorby charakteristickej pre súčasnosť. Amatérska tvorba sa opiera prevažne o ľudové melódie, i keď prirodzene z novej vývinovej vrstvy, pričom ich hudobná forma je zároveň i určujúcim prvkom slovesnej stavby a pôsobí ako schéma vedúca autora pri skladaní textu. Text však má ideovo polooficiálny a vecne konkrétny charakter, pričom dobovo pôsobia najmä názvy z politického a spoločenského života včlenené do popisného, neraz až kronikárskeho štýlu.

Uverejnené piesne majú širší rozptyl. Nachádza sa tu aj intímnejšia tvorba, ale aj tvorba zámerne orientovaná na poslucháča. Svojrýznym príkladom je pieseň *Tam pod horou*, v ktorej ide



o prisvojenie a aktualizáciu staršej piesne z obdobia SNP. Piesne zaznamenali pracovníci Národopisného ústavu SAV pri príležitosti základných terénnych

výskumov. Bližšie okolnosti vzniku piesne, pokiaľ boli známe, uvádzajú pripojené komentáre.

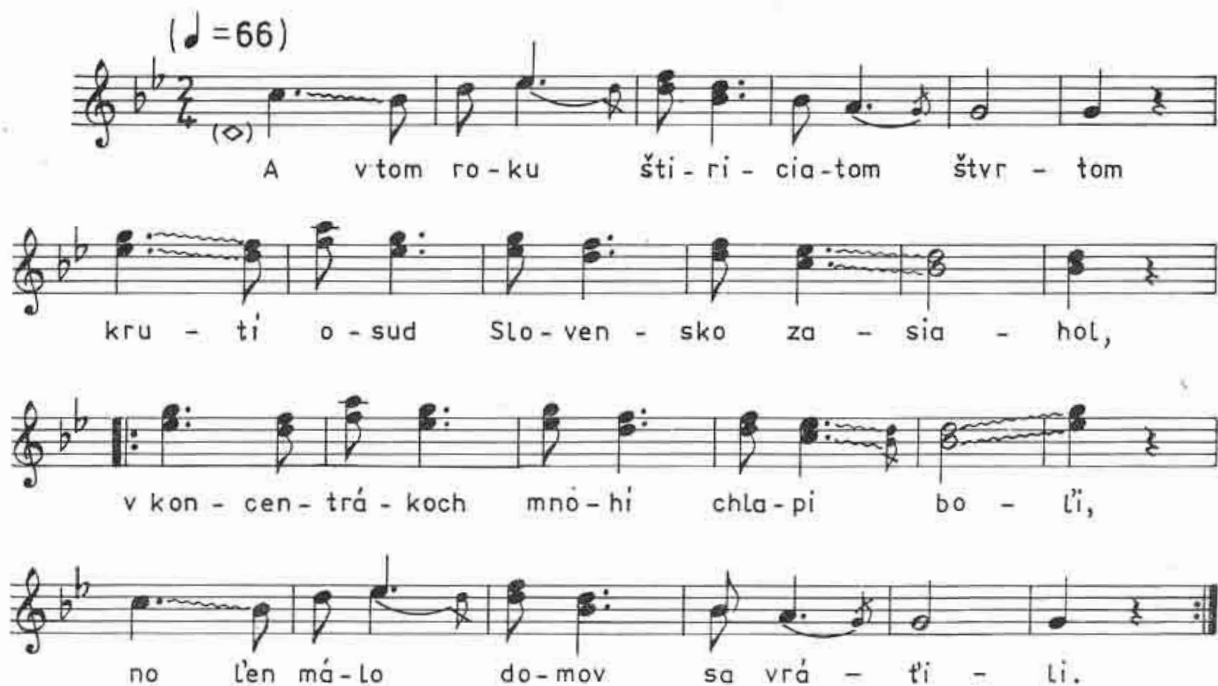
Soňa Burlasová



Nad O - čo - vou ku - kuč - ke ku - ka - ľi, na O - čo - vú  
Ka - ťu - še strie - ľa - ľi, strie - ľa - la tá  
po - lá - ma - la  
Ka - ťu - šič - ka veľ - ká, po - lá - ma - la o - čo - va - nom dvier - ka,  
ger - mán - com aj kos - ťi, bo ne - chce - ľi z O - čo - vej von ís - ťi.

Na melódiu populárnej sovietskej piesne *Kaťuša* zložili v Očovej po vojne v r. 1945. Pieseň v podaní národného umelca Jána Poničana, pôvodcom z Očovej, zapísala S. Burlasová r. 1974.

*Nad Očovou kukučke kukali,  
na Očovú kaťuše strieľali,  
strieľala tá kaťušička veľká,  
polámala Očovanom dvierka,  
polámala Germánom aj kosti,  
bo ňechceli z Očovej von ísti.*



(♩ = 66)  
A v tom ro - ku šti - ri - cia - tom štvr - tom  
kru - ti o - sud Slo - ven - sko za - sia - hol,  
v kon - cen - trá - koch mno - hí chla - pi bo - ľi,  
no len má - lo do - mov sa vrá - ťi - li.

1. *A v tom roku štyriaciatom štvrtom  
krutý osud Slovensko zasiahol,  
(:v koncentrákoch mnohí chlapi boľi,  
no len málo domov sa vrátili.:)*

2. *Ah, mamičky, darmo vy plačete,  
vašich synov v dialke ňenájdete,  
(:v pustom lese, blízko pri Beluži  
stojí pomník pekne vykresaný.:)*

3. Pod pomníkom na tej čiernej zemi  
ležia si tam mladí partizáni,

(:ležia, ležia, v našich myšliach žijú,  
v našich srtciach nikdy nežahnú.:)

Na melódiu piesne z Vernára Kolvač, *Kolvač, veľmi smutná hora* (Slovenské národné povstanie v ľudovej tvorbe, Bratislava 1974, s. 223), ktorá je príkladom spomienkovej tvorby s tematikou udalostí z obdobia SNP a je známa z podania vernárskej folklórnej skupiny, zložila A. Matejková z Hrušova pri Krupine

r. 1976 k príležitosti odhalenia nového pomníka padlým hrdinom. Prvá strofa novej skladby je originálna, kým druhá a tretia iba čiastočne adaptuje text vernárskej piesne, predovšetkým odlišnou lokalizáciou pomníka. Pieseň v podaní A. Matejkovej, 40 roč. a P. Korpáčovej, 30 roč. zapísala S. Burlasová r. 1977.

(♩ = 138)

V tom So - viet - skom zve - ze dob - rá mat - ka ži - la,  
v tom So - viet - skom zve - ze dob - rá mat - ka ži - la,  
kto rá do tej voj - ni dvoch ví - pre - va - d'í - la.

- (:V tom Sovietskom zveze dobrá matka žila, :) ktorá do tej vojny dvoch vyprevaďila.
- (:Manžel sa jej šťastne až domov navrátil, :) tu u nás v Hrušove jej syn život skončil.
- (:V našom cintoríne je jeden pekný hrob :) a v ňom leží mladý Nikolaj Baškirov.
- (:Tá jeho mamička ten jedného mala, :) aj toho jej strašná vojna ta zobrala.
- (:V našej obci s vlastným otcom on bojoval, :) na cintoríne ho sám otec pochoval.

- (:Naposledy sa už ten u nás videli, :) aký to bol veľký žiaľ jeho materi.
- (:Ti jeho rodičia ňemuožu zabudnúť :) a tak niekoľkokrát prídu si spomenúť.
- (:Matka jeho dobrá pri synovom hrobe :) nájde polachčenie vo svojej starobe.
- (:Ti naši občania starajú sa o hrob, :) stále živé kvety nosia nan celý rok.
- (:Za tú veľkú vďaku, že syna strafilí, :) už čestné občianstvo z Hrušova dostali.

Na melódiu piesne *V tom pavlovskom poľi* zložila A. Matejková z Hrušova pri Krupine spolu so sestrou na pamäť sovietskeho vojaka padlého v druhej svetovej vojne, ktorý je u nich pochovaný.

Socialistický zväz žien sa stará o jeho hrob. Pieseň v podaní A. Matejkovej, 40 roč. a P. Korpáčovej, 30 roč. zapísala S. Burlasová r. 1977.

- Tu v Hrušove na prostriedku dedične stojí pomník týjn, čo padli vo vojne, každoročne sa tu dvakrát (:zídeme, :) týjn, čo padli, pamiatku im uctíme.

- V auguste a v máji sa tu schádzame, v prvom rade stoja vdovy smútiace, manželia im v strašnej vojne (:zhynúli, :) čo sa doteraz tešiť mali s nimi.

3. Po tých padlých aj siroty ostali,  
mnohé si otcov aňi nepoznali,  
ťažko bolo im privykať (:bez otca,)  
mnoho vytrpela každá sirota.

4. Po sirotách už vnučky vyrastajú,  
ktoré si starých otcov nepoznajú,  
tak k pomníku tieto vnučky (:žijúce):  
nosia stále krásne ruže kvitnúce.

5. Za nimi stoja bratia odbojáři,  
kteri sa z tej strašnej vojny vrátili,  
ďívajú sa oni smutne (:na pomník,)  
že sa neverátil ich spolubojovník.

6. Úctu padlým vzdajú aj pijoňieri,  
kteri teraz tu šťastne žijú v mieri,

nad hrobami skladajú sľub (:iskričky,)  
v rukách nesú padlým malé kytičky.

7. Rieka, rieka, ty si strašne hlboká,  
ty si mnohých našich otcov zbavila,  
jedni ležia na tvojom dňe (:hlbokom,)  
druhi ležia veľkom hrobe spoločnom.

8. Hrdinovia ktorých nikdy nenašli,  
vám na vašich hrobach ruže nerástli,  
zato mi tu u tohoto (:pomníka,)  
uctíme vás všetkých minutou ticha.

9. Neplačte vy matky s deťmi za nami,  
my zme vám slobodu vybojovali,  
my v spomienkach vašich ešte (:žijeme):  
a vy v mieri krásnu vlasť si budujte.

(♩=100)

Tu v Hru - šo - ve na pro - stried - ku de - d'í - ňe  
sto - jí po - mňík tín, čo pad - ľi vo voj - ňe,  
kaž - do - roč - ňe sa tu dva - krát zi - d'e - me,  
zi - d'e - me, tín, čo pad - ľi, pa - miat - ku im u - ctí - me.

Na melódiu piesne *Bosňa, Bosňa*, čo si  
taká krvavá zložili ženy v Hrušove pri  
Krupine na pamiatku padlých hrdinov,  
ktorú si uctia každoročne dvakrát pri  
miestnom pomníku. Pieseň je príkladom

amatérskej tvorby ako svojou funkciou,  
tak aj štýlom. Pieseň v podaní A. Matej -  
kovej, 40 roč. a P. Korpáčovej, 30 roč.  
zapísala S. Burlasová r. 1977.

(♩=144)

Pod Pau - ko - vim vrš - kom je dl - há do - ľi - na  
a v ňej sa roz - ví - ja a v ňej sa roz - ví - ja hru - šov - ská de - d'í - na,

1. (:Pod Paukovým vrškom  
je dlhá dolina:)  
(:a v nej sa rozvíja:)  
hrušovská dedina.
2. (:Nie je ona veľká,  
aže veľmi milá,:)  
(:ktorá za povstaňia:)  
partizánov kryla.
3. (:Ket sa blížil večer,  
do nej sa schádzali,:)

(:naše dobré mamy:)  
jedlo im dávali.

4. (:Keď ich nachovali,  
von vyprevaďili,:)  
(:aby sa šťastlivo:)  
do tých huor vrátili.
5. (:Do tých huor vrátili  
a tam bojovali,:)  
(:aby slobodienku:)  
nám vybojovali.

Na melódiu piesne *Tak mi zaspievali na hore táčence* zložili ženy z Hrušova pri Krupine k mierovým oslavám. Pieseň kronikárskeho typu citlivo nadväzuje na

tradičný ľudový štýl. V podaní A. Matejkovej, 40 roč. a P. Korpáčovej, 30 roč. zapísala S. Burlasová r. 1977.

(♩ = 152)

Ten dru-hí no - vem-ber mal to biť tra - gic-ki, tích hru-šov-  
skích chla-pov zo-bra-ľi fa - šis - ti, zo-bra-ľi fa - šis - ti.

1. Ten druhý november  
mal to byť tragický,  
tých hrušovských chlapov  
/: zobrali fašisti. :/
2. Do školy ku múru  
postaviť kázali,  
doma ženy s deťmi  
/: strachom omdlievali. :/
3. Chceli ich postrieľať,  
dedinu vypáliť,  
za jedného Nemca  
/: chceli sa nám pomstiť. :/
4. Darma vy mamičky,  
darma vy plačete,  
fašistické sricia  
/: vy neobmekčíte. :/
5. Zachránil nás jeden,  
bol to dobrý človek,  
volal sa Mikuška,  
/: čo nemecky vedel. :/
6. A tak on jediný  
fašistov uprosil,

aby našich otcov  
/: mohol oslobodiť. :/

7. Ti zlosní fašisti  
nič nám neprehliadli  
a namiesto otcov  
/: poživeň pýtali. :/
8. Naše dobré mamy  
fšetko poznášali,  
len nech ich siroty  
/: doma neostali. :/
9. Tricať jeden rokov  
slobodne žijeme,  
Sovietskemu zvezu  
/: za to ďakujeme. :/
10. Sovietskemu zvezu,  
našej rodnej straňe,  
o vdovy, siroty  
/: že je postarané. :/
11. Fšeci si prajeme  
by sme v miery žili,  
by sme hrôzu vojny  
/: viacej neskúsili. :/

Na melódiu piesne, prebratú z Vernára, zložili ženy v Hrušove pri Krupine. Kronikárska pieseň v ideovo uvedomelým záverom podáva skutočnú udalosť z obdobia druhej svetovej vojny. Partizáni strelali na hliadkujúcich Nemcov, pričom jeden z ranených zahynul. Nemci chceli za odvetu postrieľať všetkých mu-

žov z obce a obec zapáliť. Miestny farár, aby zachránil životy mužov, ponúkol pre Nemcov výhodnejší trest. Obec odovzdala 5 nákladných áut poživne (obilie, teľce, kačky a i.), za čo mužov oslobodili. Pieseň v podaní A. Matejkovej, 40 roč. a P. Korpáčovej, 30 roč. zapísala S. Burlasová r. 1977.

(♩ = 116)

Tam pod ho - rou, tam žen-ci žnú, cez ho - ru ze -  
le - nú, cez ho - ru ze - le - nú chlap-ci i - dú.

1. /: Tam pod horou, tam ženci žnú, :/  
[:/: cez horu zelenú :/  
chlapci idú. :]

2. /: Idú to tam partizáni, :/  
[:/: slovenskí junáci,  
vy ste chlapci švární,  
poťe s nami. :]

3. /: Poťe s nami Nemcov vyhnať, :/  
[:/: bo my tú slobodu :/  
chceme vyhrať. :]

4. /: Keť fašistov vyžeňieme, :/  
[:/: potom orať a siať :/  
my buďeme. :]

5. /: Ďakujeme našej straňe, :/  
[:/: že sa my tak teraz :/  
dobře máme. :]

6. /: Šťasňe žňeme aj orieme, :/  
[:/: slobodienku si už :/  
ubráňime. :]

Pieseň známu po r. 1945 z archívu Múzea SNP v Banskej Bystrici poskytla S. Burlasová folklórnej skupine zo Šumiača, aby ju nacvičila pre pripravovaný televízny film o SNP. Šumiačania si pieseň osvojili, čiastočne zadaptovali jej melódiu tak, aby lepšie vyhovovala typickému miestnemu viachlasnému podaniu. V tejto interpretácii sa stala populárnou už ako „šumiacka“ pieseň vďaka televízii, ale aj jej využitiu pri iných príležitostiach, pri ktorých vystupovala šumiacka folklórna skupina. Že-

ny z Hrušova pri Krupine zachytili pieseň z televízie. Pôvodný text spievajú s určitou obmenou, ktorá vychádza iba z nepresného doslovného zapamätania. Pôvodnú 4. strofu vynechávajú a prikomponovali ďalšie dve aktuálne strofy. V archívnej podobe je pieseň uverejnená v publikácii Slovenské národné povstanie v ľudovej tvorbe, Bratislava 1974, s. 189. Pieseň v podaní A. Matejkovej, 40 roč. zapísala S. Burlasová r. 1977.

1. Bubny bubnujú, do boja volajú  
horehronskí pofstalcí,  
poďže, Slovač, spot Kráľovej Hole,  
od Dunaja pod Tatry.

2. Pofstal národ z jarma a s poroby,  
za prava svoje chce sa biť,  
lebo nechce Slovák na Slovensku  
cudzím pánom viac slúžiť.

3. *Nebojácne ste išli do boja,  
verní synovia národa,  
mnohý život na oltár vlasti dal,  
za to vďaka patrí vám.*

4. *Mnohé matky synov vychovali,  
kolké vdovy ostali  
a sirotky, ktoré svojich otcov  
v živote nevideli.*

5. *Za to fšetko, čo dñes dobre máme,  
zo srca vam vďačíme,  
ñech pamiatka z mysle a zo srca  
ñikdy nám ñevymizne.*

6. *Že ste sami f tom boji ñeboli,  
fšeci to dobre vieme,  
/: zo sovietskou veľikou armádou  
Ñemca s kraja vyhnali ste. :/*

(♩ = 94)

Bub-ni bub-nu -jú, do bo-ja vo-la -jú ho-re-hronskí poľ-stal-ci,  
pod-že, Slo - vač, spot Krá-lo-vej Ho - le, od Du-na-ja pod Ta - tri.

Pieseň zložila Mária Mezovská z Liptovskej Tepličky (okres Poprad), nar. 1939, pri príležitosti osláv Slovenského národného povstania v obci v rokoch 1976–1982. Pieseň spievala na melodický va-

riant vojenskej piesne *Lastovička* fčas rano ščeboce z Východnej. V podaní autorky pieseň zapísala E. Krekovičová v roku 1983.

(♩ = 80)

Ho-rič-ka ze - le - ná, a chto te - ba sa - -  
díl, keďs' ta-ka ta - jom-ná, keď nas k se - be vá - biš.

1. *Horička zelená,  
a chto teba sadil,  
keďs' taká tajomná,  
keď nas k sebe vábiš.*

2. *Ocové, maťere  
tie hory sadili,  
a každý stromček  
piesenkou obvili.*

3. *Horička zelená,  
storakej si krásy,  
či v lete, či v zime  
inej podoby si.*

4. *V lete šuhajovi  
ďieuča pričaruješ,  
v zime rubarovi  
robotu hotuješ.*

5. *Chlapci partizáni  
teba radí mali,  
bo po ťaškých bojoch  
v hore odyh mali.*

6. *Hora, mať premilá  
chlapcof pritulila,  
perinkou s čačiny  
rañených prikryla.*

7. Veď za naše práva  
oňi bojovali,  
aby zme my dňeska  
krajši život mali.

8. Prekvitaj a rosní,  
vlast i hora naša,  
f tebe sa zrodila  
slobodienka naša.

Melódiu i text tejto piesne zložila Mária Mezovská z Liptovskej Tepličky. Autorka ju sama interpretovala pri príležitosti kladenia vencov k pomníku padlých v SNP. Pieseň vznikla v rokoch 1976–1982. Ide o ponášku na ľudovú pieseň, vychádzajúcu z ľudovej lyriky, blízku trávniciam. Amatérsky charakter

majú posledné dve strofy piesne. Melódia je jednoduchá, štvordielna, terc-kvinttonálna, lydická. Priame analógie s konkrétnym piesňovým variantom z miestneho repertoáru sme nezistili. Pieseň v podaní autorky zapísala v roku 1983 E. Krekovičová.

Pot Krá-lo - vou, pot tom Ho - lom, bruš-ňi-ce žbe-ra-ua,  
ža-uost-ne pu-a-ka - ua, za mi-uy m še ob - že - ra - ua.

1. Pot Královou, pot tom Holom  
brušnice žberaua,  
žauostne puakaua,  
za miuy m še obzeraua.

2. Ah, moj milý, gđežeš mi ty,  
keľe virchy f cešte,  
keľo dolin ešče  
za tebou íš bych mušaua.

3. Aj čekaua, nedočkaua,  
miuy padnou v boji

mikulašskim poli,  
gulka Nimca go zraniua.

4. Zvony zvonó, už ich vezó,  
ocov a i synov  
slovenskom krajinom  
a mojego nigde néto.

5. Ďeti moje, požirajte,  
ku chtovej mohyle  
my ši zastaneme,  
ocovi požauujeme.

Túto pieseň zložila Mária Mezovská, nar. 1939, z Liptovskej Tepličky na vlastnú melódiu. Vznikla v rokoch 1976–1983 ako príležitostná pieseň a autorka ju

sama spievala v rámci kultúrneho programu osláv Slovenského národného povstania v obci. Je to sugestívna výpoveď o tragickom osude známej ženy

z obce, ktorej muž padol vo vojne a ona nevie, kde je pochovaný. Pieseň je melódiou i textom veľmi blízko ľudovej piesni, hoci sme nezistili priamy súvis s niektorou piesňou z repertoáru obce.

Melódia je kvinttonálna, lydická, parlandová, výrazne improvizovaná. Spievala M. Mezovská, zapísala E. Krekovičová v roku 1983.

## СОЗДАНИЕ ПЕСЕН-ВОСПОМИНАНИЙ О ПЕРИОДЕ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

### *Резюме*

При изучении общего песенного фольклорного репертуара в настоящее время казалось бы, что создание песен периода второй мировой войны и Словацкого национального восстания было уже завершено. Это касается главным образом сочинений, которые, неся идеи сопротивления против фашизма, определенным образом содействовали подготовке этого движения, а также тех сочинений, которые являются отражением некоторых конкретных событий или действий, сопровождавших это движение. Характер песен меняется в зависимости от их идейной направленности, а также от функции, которую они должны были выполнять в реальной жизни. В партизанском движении использовались, например, патетические боевые песни, марши, торжественные песни, а также лирические, сопровождавшие минуты отдыха. Все эти песни были обусловлены функцией, которую они выполняли в свое время, и с ее прекращением они утратили свою актуальность. Они живут лишь пассивно в памяти отдельных носителей или в документальной форме в архивах и в публикациях.

Однако вторая мировая война надолго останется в памяти не только вследствие личного трагического опыта индивидов, но и ввиду ее большого общественного значения для современности. Инспирирующая сила этой миссии военных событий проявляется как в различных жанрах профессионального искусства, так и в песенном творчестве отдельных людей, прежде всего среди сельского населения. В последние годы в рамках полевых исследований снова было обнаружено несколько песен, которые носят отчетливый характер воспоминаний. Большой частью это творчество в среде, где живы и традиционные слои народной

песни; следовательно, записанные песни являются документом продолжения творческой активности в одном, актуальном в настоящее время направлении. В таких ареалах можно обычно найти и творчество других песенных жанров.

В песнях-воспоминаниях можно наблюдать два основных типа. Первый из них вызван собственными переживаниями, которые находят спонтанную форму выражения, тогда как второй тип представляет любительское творчество, вызванное большей частью актуальными местными потребностями, как, например, выступление фольклорной группы по случаю конкретных событий, участие в конкурсах и т. п. Первый тип ближе к традиционному творчеству тогда как второй тип служит исключительным примером творчества, характерного для современности. Любительское творчество опирается преимущественно на народные мелодии, хотя, естественно, более позднего этапа развития, причем их музыкальная форма является одновременно и определяющим элементом словесной структуры и воздействует как схема, ведущая автора при написании текста. Однако текст имеет идейно полуофициальный и предметно-конкретный характер, причем характерное современное звучание имеют главным образом названия из политической и общественной жизни, включенные в описательный, не раз даже хроникальный стиль.

Опубликованные песни отличаются широким разбросом. Здесь имеется и более интимное творчество, наряду с творчеством, специально ориентированным на слушателя. Свообразным примером является песня „Там под горой“, в которой наблюдается присвоение и актуализация старшей песни периода Словацкого национального восста-



ния. Песни записали работники Института этнографии САН в рамках фундаментальных полевых исследований. Более подробно обстоятельства возникновения песни, на-

сколько они известны, приводятся в приложенном комментарии.

София Бурласова

## DIE SCHAFFUNG DER ERINNERUNGSLIEDER AUS DER ZEIT DES ZWEITEN WELTKRIEGES

### *Zusammenfassung*

Bei der Verfolgung des gesamten Liederrepertoires der Folklore in der Gegenwart hat sich gezeigt, dass die Schaffung der Lieder aus der Zeit des zweiten Weltkrieges und des Slowakischen Nationalaufstands auf ihre Art schon geschlossen wurde. Es geht in ihr besonders um die Kompositionen, die die Gedanken des Widerstands gegen den Faschismus tragend zur Verbreitung dieser Bewegung in gewisser Art beigetragen haben und auch um die Kompositionen, die ein Reflex einiger konkreten Ereignisse oder Aktionen sind und die diese Bewegung begleitet haben. Der Charakter der Lieder ändert sich nach ihrem Ideenvorhaben sowie auch nach der Funktion, die sie im realen Leben zu erfüllen hatten. In der Partisanenbewegung sind z. B. pathetische Lieder, Kampflieder, Marschlieder, Festlieder aber auch lyrische Lieder zur Geltung gekommen, die die Begleiter der Erholungsaugenblicke waren. Alle diese Lieder waren durch die Zeitfunktion bedingt und nach ihrem Vergehen haben sie ihre Aktualität verloren. Sie leben nur passiv im Gedächtnis einzelner Träger oder in Dokumentarform in Archiven und Publikationen.

Der zweite Weltkrieg wird aber für eine lange Zeit ein grosses Erlebnis bleiben nicht nur hinsichtlich der tragischen persönlichen Erfahrungen der Einzelnen aber auch hinsichtlich seiner gesellschaftlichen Reichweite für die Gegenwart. Die inspirierende Kraft solcher Sendung der Kriegereignisse äussert sich sowie in verschiedenen Genres der professionellen Kunst als auch in kleiner Liederschaffung der einfachen Leute vor allem aus den Reihen der Dorfbevölkerung. In den letzten Jahren haben wir bei den Terrainforschun-

gen wiederum mehrere Lieder erfasst, die einen ausgeprägten Erinnerungscharakter haben. Meist geht es um die Schaffung in einer Umgebung, in der auch die traditionellen Schichten des Volksliedes lebendig sind; die verzeichneten Lieder sind also ein Dokument der Fortsetzung der schöpferischen Aktivität in einer Richtung, die in der Gegenwart aktuell ist. In solchen Lokalitäten kann man gewöhnlich auch die Schaffung anderer Liedergenres finden.

In Erinnerungsliedern kann man zwei Grundtypen beobachten. Der erste von ihnen wurde durch eigene Erlebnisse hervorgerufen, die eine spontane Ausdrucksform finden, während der andere ein Amateurschaffen darstellt, das meist durch aktuelle lokale Bedürfnisse hervorgerufen wurde, wie z. B. das Auftreten der Folkloregruppe bei konkreten Gelegenheiten, Teilnahme an Wettbewerben u. ä. ist. Der erste Typ ist dem traditionellen Schaffen näher, während der andere ein eminentes Beispiel des Schaffens ist, das für die Gegenwart charakteristisch ist. Das Amateurschaffen stützt sich überwiegend auf die Volksmelodien, wenn auch natürlich aus der neueren Entwicklungsschicht, wobei ihre musikalische Form zugleich ein entscheidendes Element der stilistischen Struktur ist und als ein Schema wirkt, das den Autor beim Komponieren des Textes leitet. Der Text hat aber einen halboffiziellen Ideencharakter und einen sachlich konkreten Charakter, wobei besonders die Benennungen aus dem politischen und gesellschaftlichen Leben zeitgemäss wirken, die in der beschreibenden, manchmal sogar Chronikstil eingegliedert sind.

Die veröffentlichten Lieder haben eine

breitere Streuung. Man findet hier auch ein intimeres Schaffen, aber auch ein Schaffen, das absichtlich auf den Hörer orientiert ist. Ein eigenartiges Beispiel ist das Lied *Dort unter dem Wald*, in dem es um die Zueignung und Aktualisierung eines älteren Liedes aus der Zeit des Slowakischen Nationalaufstandes geht.

Die Lieder wurden von den Mitarbeitern

des Ethnographischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften bei der Gelegenheit der grundlegenden Terrainforschungen verzeichnet. Die näheren Umstände der Entstehung des Liedes, soweit sie bekannt waren, werden in den anliegenden Kommentaren angegeben.

Soňa Burlasová

# *Slovenský národopis*

Casopis Národopisného ústavu Slovenskej  
akadémie vied

Ročník 32, 1984, číslo 2

Vychádza štyri razy do roka  
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej  
akadémie vied

Hlavná redaktorka  
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka  
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,  
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.  
Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparí-  
ková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová,  
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc.,  
PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leš-  
čák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc.,  
PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Štef-  
an Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosálo-  
vá, CSc., PhDr. Adam Pranda, CSc., prof.  
PhDr. Antonín Robek, DrSc., PhDr. Viera  
Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19  
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného  
povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-  
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-  
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá  
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-  
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-  
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,  
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-  
adémie vied, 1984

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-  
демии Наук

Год издания 32, 1984, № 2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии  
Наук

Редакторы Д-р Боžена Филова и Д-р Зора  
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-  
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes  
der Slowakischen Akademie der Wissen-  
schaften

Jahrgang 32, 1984. Nr. 2. Erscheint viermal  
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der  
Slowakischen Akademie der Wissen-  
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und  
PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 81364 Bratislava, Klemenso-  
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of  
the Slovak Academy of Sciences

Volume 32, 1984, No. 2

Published quarterly by VEDA, the Pub-  
lishing House of the Slovak Academy of  
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová  
and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de  
l'Académie slovaque des sciences

Anné 32, 1984, No. 2

Paraît quatre fois par an, Editions de VE-  
DA, maison d'édition de l'Académie slova-  
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et  
PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova  
19

Distributed in the socialist countries by  
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-  
slava, Czechoslovakia, Distributed in West  
Germany and West Berlin by KUBON  
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-  
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For  
all other countries, distribution rights are  
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-  
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-  
sterdam HOLLAND

